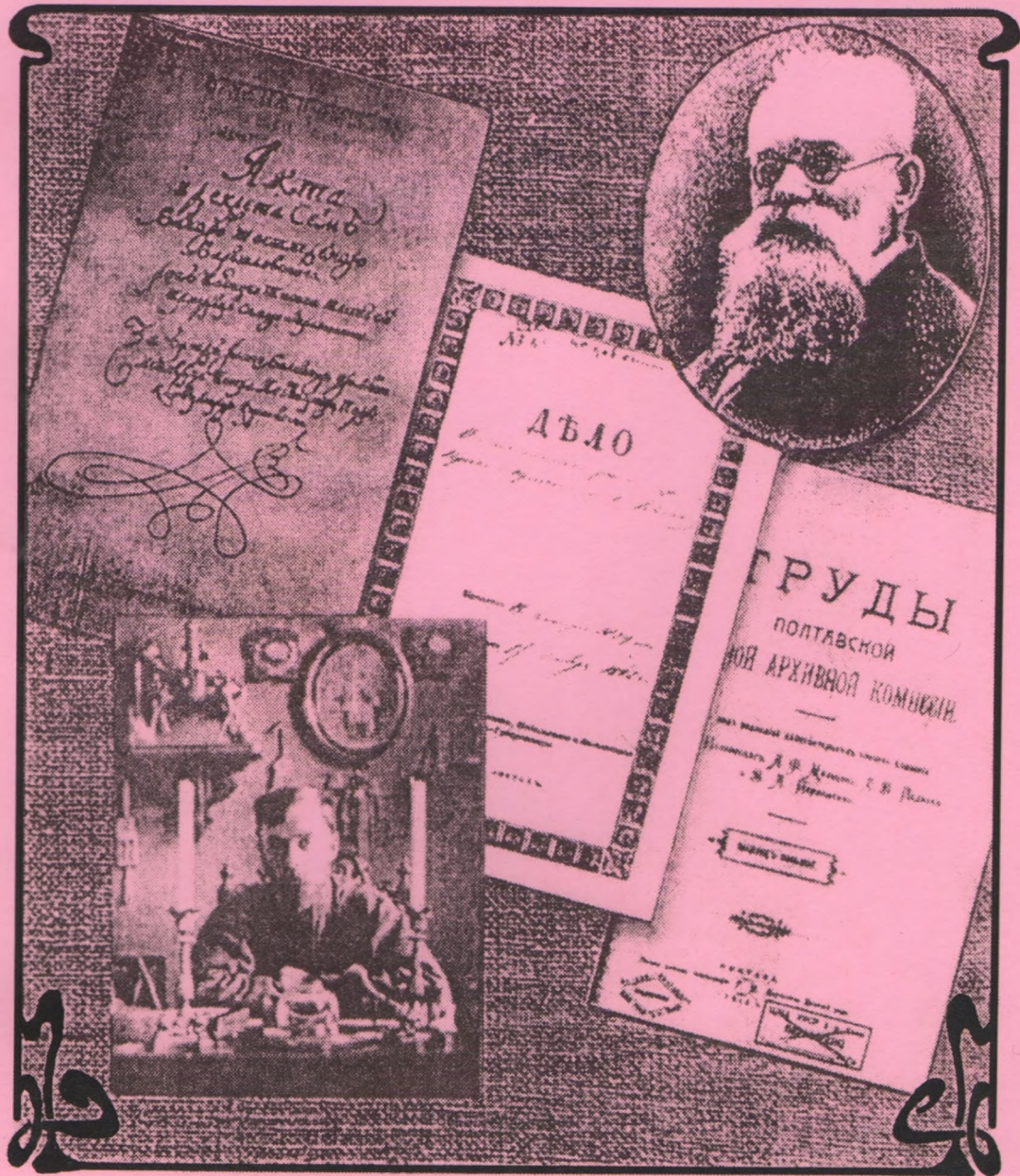

ПАМ'ЯТКИ

АРХЕОГРАФІЧНИЙ ЩОРІЧНИК

ТОМ 12 2011

Олексій Макієнко

**НА СТОРОЖІ АРХІВНОЇ СПАДЩИНИ:
СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ЛЕБЕДИНСЬКОГО АРХІВНОГО ГУРТКА
(20-ті рр. ХХ ст.)**

У публікації подано текст нарису історії Лебединського архівного гуртка – одного із неформальних об'єднань ентузіастів архівної справи в регіонах України 20-х рр. ХХ ст. Він дає змогу встановити умови та обставини формування, напрями та результати діяльності гуртка, з'ясувати внесок цього осередку у справу збереження національної архівної спадщини.

Ключові слова: документальна спадщина, архіви, архівні кореспонденти, Лебединський архівний гурток.

В публикации представлен текст очерка истории Лебединского архивного кружка – одного из неформальных объединений энтузиастов архивного дела в регионах Украины 20-х гг. ХХ в. Он позволяет определить условия и обстоятельства формирования, направление и результаты деятельности кружка, выяснить вклад этого объединения в дело сохранения национального архивного наследия.

Ключевые слова: документальное наследие, архивы, архивные корреспонденты, Лебединский архивный кружок.

In the article is presented the text of the essay on the history of the Lebedin archival society – one of the most famous informal unions of enthusiasts on archival affairs in regions of Ukraine in the 20s of the XX century. The document allows to define conditions and circumstances of forming, ways and results of activity of the society, its contribution into preservation of the national archival heritage.

Key words: documental heritage, archives, archival correspondents, the Lebedin archival society.

Одним із пріоритетних завдань державної архівної служби в Україні на етапі її створення та формування впродовж 1920-х рр. стало забезпечення збереженості документальної спадщини. У той час докорінно змінилися суспільно-політичний лад, соціально-економічна система, пріоритети культурного будівництва. Особливо помітним був вплив панівної ідеології на долю національної культурної спадщини. В умовах ерозії духовних цінностей численні пам'ятки історії і культури України стали жертвами нігілістичного ставлення частини суспільства до спадщини дореволюційних часів. Безцінні інформаційні ресурси старих архівів виявилися здебільшого непотрібними ні новій владі, ні широким колам громадськості. Від остаточної загибелі у багатьох випадках архівні цінності були врятовані завдяки втручанню небайдужих представників вітчизняної інтелігенції. Саме їхня безкорислива діяльність зі збирання та охорони архівних документів у той час допомогла в подальшому закласти основу для документальних зібрань сучасних архівів України.

© Олексій Макієнко, 2011

Дослідження стану збереженості комплексів документів дореволюційного часу в різних архівах виявляє його чітку залежність від рівня організації охорони архівних цінностей у конкретному регіоні України. Наявність (або відсутність) відповідних місцевих інституцій з енергійними й відданими справі працівниками, спроможних на практиці забезпечити реалізацію охоронних ініціатив, була головним критерієм результативності в справі збереження документальної спадщини. Роль особистісного фактору особливо зростала в місцевостях, віддалених від потужних культурних центрів України. Яскравим прикладом подібної залежності стали результати діяльності Лебединського архівного гуртка – одного з найбільш знаних у колі спеціалістів неформальних об'єднань ентузіастів архівної справи в УСРР 1920-х рр.

Досвід роботи архівного гуртка в м. Лебедині Харківської губернії (з 1923 р. – Сумської округи) є зразком самовідданого служіння представників місцевої громадськості ідеалам культури і духовності, щирою переконання в необхідності збереження історичної пам'яті народу. Цей досвід частково відображено в наукових публікаціях, присвячених розвитку архівної справи в УСРР у 20-х рр. ХХ ст.¹ Втім, для повної реконструкції діяльності гуртка, бракує актуалізованих історичних джерел.

У фонді Р-949 «Сумське окружне архівне управління» Державного архіву Сумської області зберігся недатований машинописний примірник нарису під назвою «Коротенька інформаційна замітка про діяльність гуртка архівних кореспондентів (архівної комісії) в м. Лебедині Сумської округи, на Слобожанщині»², авторство якого належить одному з активних його учасників (очевидно, М. Грищенку – *О. М.*). Аналіз змісту документа дає підстави стверджувати, що він був створений у вересні – грудні 1926 р. Ймовірно, приводом до написання цього нарису стала необхідність підготовки доповіді Сумського окружного архіву про стан архівної справи в регіоні і його діяльність упродовж першого року існування на засідання президії Сумського окружного виконкому в грудні 1926 р. У ньому висвітлено причини й обставини формування, напрями та здобутки діяльності Лебединського архівного гуртка в першій половині 1920-х рр.

До 1923 р. місто Лебедин було адміністративним, економічним і культурним центром одного з північних повітів Харківської губернії. Як у будь-якому повітовому місті, тут зосереджувалося чимало державних і громадських установ, приватних підприємств, торговельних закладів тощо, які мали значні за обсягом архіви. Ще більше документальних цінностей зберігалося в архівах волосних правлінь, церковних архівах, фамільних зібраннях місцевих поміщиків (Збітневих, Капністів, Ковалевських, Красовських, Романових та ін.).

Подібно до інших регіонів України, остаточне встановлення радянської влади в Лебединському повіті наприкінці 1919 р. ознаменувалося масовою ліквідацією старих адміністративно-судових і господарських установ, органів місцевого самоврядування з передаванням відповідних

повноважень до нових радянських установ. Разом із майном у їхнє розпорядження переходили й великі архівні зібрання. Частина архівів залишилася без догляду (передусім, фамільні архіви місцевих поміщиків). У більшості випадків нові господарі розглядали давні документи лише як обтяжливий для подальшого зберігання паперовий баласт. В умовах загострення дефіциту паперу реальної вартості набувала не стільки документна інформація, скільки її матеріальний носій. Упродовж 1920–1921 рр. у Лебединському повіті масштабних розмірів набула санкціонована центральними та місцевими органами влади макулатурна кампанія. На засіданні Харківської губернської комісії ОВАК 25 червня 1921 р. представник «Югбума» рапортував про намічений вивіз із Лебедина 1000 пудів «браку»³. Незабаром близько 500 пудів документів судових і поліцейських архівів, архіву дворянської опіки та інших було відправлено в Харків для переробки на паперових фабриках⁴. Результатом змагання між відділом утилізації архівів «Югбума» й місцевими утилізаційними комісіями стало швидке скорочення кількості та обсягів лебединських архівів. За відомостями Харківського губарху, в цей період у Лебедині повністю загинуло 17 архівів⁵.

Віддаленість Лебедина від губернського центру, в якому порядком місцевих архівів активно займалася архівна секція Харківського губкопмису на чолі з академіком Д. Багалієм, ставала істотною перешкодою на шляху ефективного захисту лебединських архівів. У 1920–1921 рр. плани Харківського губкопмису щодо обстеження, реєстрації та охорони архівів у повітах через брак людських і матеріальних ресурсів реалізувати не вдалося⁶. Єдиною можливістю зберегти архіви Лебединського повіту була самоорганізація місцевої інтелігенції.

Ініціатива створення спеціальної архівної комісії з метою збирання історично цінних документів належала Юрію Івановичу Базавлуку (1862–1939) – колишньому директору Лебединського міського училища, який у 1917–1919 рр. очолював Лебединський повітовий ревком та раду робітничих, селянських і червоноармійських депутатів, а у 1920 р. завідував Лебединським міським відділом освіти⁷. 23 червня 1920 р. повітвиконком видав наказ, згідно з яким розбирання архівів та виділення з них історичних документів покладалося на особливу комісію при повітраднаргоспі. Ядро її, окрім Ю. Базавлука, склали Борис Кузьмич Руднев (1879–1944), за фахом – інженер-технолог, а за покликанням – мистецтвознавець і краєзнавець (із березня 1919 р. завідував Лебединським художньо-історичним музеєм)⁸ й Микола Андрійович Грищенко (1878–1937), відомий просвітянин, громадський діяч, який до встановлення радянської влади в Лебедині тривалий час працював в органах земського самоврядування (юрисконсульт, завідувачем відділу шкільної та позашкільної освіти, секретарем земської управи)⁹. Усі вони докладали значних зусиль для збереження культурних цінностей у регіоні. Офіційно архівна комісія при повітраднаргоспі діяла у 1920–1921 рр., а згодом її функції перебрав неформальний архівний гурток (за інерцією його продовжували називати комісією). У 1924–1925 рр.

учасники останнього мали статус уповноважених Харківського губарху, діяльність яких поширювалася вже на всю Сумську округу¹⁰.

У нарисі, що публікуємо нижче, лаконічно описано умови практичної роботи Лебединської архівної комісії. Втім, інші джерела дають змогу з'ясувати реальні обставини праці її членів. Узимку 1921/1922 рр. у листі до уродженця Лебедин С. Таранушенка, який на той час працював у Харківському губкопмисі, М. Грищенко, перебуваючи у відчаї від свого безсилля проти варварських методів господарювання в архівах службовців повітвиконкому й парткому, звернувся за допомогою до харківських науковців (Д. Багалія, М. Сумцова)¹¹. Свавільля місцевих чиновників, які, вселившись у будинок колишнього Лебединського земства, відразу ж розпочали використовувати запаси архівного паперу, змогла призупинити лише охоронна грамота, видана Головархом УСРР¹². Завдяки наполегливості М. Грищенка значну частину документів (близько 300 пудів) органів місцевого самоврядування вдалося врятувати від загибелі.

Члени архівної комісії виконали значний обсяг робіт з виявлення та реєстрації архівів у м. Лебедині та прилеглому районі. Для цього було видано постанову про реєстрацію та охорону архівів¹³, складено й розіслано на місця відповідну анкету. Архіви, що були в загрозливому стані, з охороною метою збиралися в приміщеннях, виділених місцевим виконкомом. Основою документального зібрання, що перебувало у завідуванні Лебединського архівного гуртка, стали залишки архівів земської та міської управ. Окрім них у підвальній кімнаті будинку колишнього земства, яку було переобладнано під архівосховище, гуртківці зібрали розрізнені фрагменти архівів мирових суддів та земських начальників, дворянської опіки, військового начальника, казначейства тощо¹⁴. У 1924 р. в архівосховища перевезено великий архів Межирічського волосного правління (близько 100 пудів), найдавніші документи якого сягали 70-х рр. XVIII ст. Незабаром туди ж почали надходити архівні справи вже радянських установ (різних відділів ліквідованого Лебединського повітового виконкому). У вересні 1926 р. загальний обсяг зібраних архівних документів складав майже 600 пудів¹⁵. Таким чином, документосховище Лебединського архівного гуртка почало виконувати роль місцевого державного архіву.

На початку 1920-х рр. члени архівного гуртка, не маючи досвіду архівної роботи, обмежувалися переважно обліково-реєстраційними та охоронними функціями. Архівні документи зберігалися нерозібраними й невпорядкованими, користуватися ними з довідковою метою було майже неможливо¹⁶. Після налагодження у 1923–1924 рр. сталих зв'язків із Харківським губархом, а особливо після створення в листопаді 1925 р. Сумського окрарху лебединські гуртківці почали регулярно отримувати необхідну методичну допомогу місцевих архівістів. Матеріально-технічні можливості губарху та окрарху не давали змоги здійснити швидке перевезення зібраних у Лебедині архівів (за винятком найцінніших – архіву Межирічського волосного правління,

деяких фамільних архівів). Тому гуртківці обладнали відведені місцевою владою під архівосховище приміщення для довготривалого зберігання архівних документів. За дорученням Сумського окрарху вони консультували діючі установи щодо організації архівів і, навіть, надавали довідки за документами сконцентрованих у Лебедині архівів¹⁷. Наполеглива робота членів Лебединського архівного гуртка в справі збереження архівної спадщини отримала високу оцінку не лише від архівістів, а й представників окружної влади¹⁸.

Досвід діяльності цього гуртка виявився надзвичайно корисним у контексті пошуку керівництвом архівної галузі УСРР ефективних форм взаємодії архівістів і місцевої громадськості. У травні 1926 р. Перший Всеукраїнський з'їзд архівних працівників у Харкові ухвалив рішення про необхідність розбудови мережі архівних кореспондентів¹⁹. 10 лютого 1927 р. ЦАУ УСРР затвердило для них спеціальну інструкцію²⁰. Наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. інститут архівних кореспондентів в УСРР став ефективною формою громадського сприяння збереженню національної архівної спадщини.

Лебединський гурток архівних кореспондентів проіснував до початку 1930-х рр. У 1932 р. в результаті чергової реорганізації мережі архівних установ УСРР в Лебедині розпочав роботу районний державний архів, у відання якого перейшли й зібрані гуртківцями архівні документи. Одним із співробітників новоствореного райдержархіву став колишній архівний кореспондент М. Грищенко²¹. У 1936 р. комплекс архівних фондів, урятованих свого часу від загибелі членами Лебединського архівного гуртка, було передано на постійне зберігання в Сумський державний історичний архів. Серед них лише фонд Лебединської повітової земської управи складав 4469 од. зб.²² Проте значна частина документів лебединських архівних фондів загинула в роки Другої світової війни²³.

Отже, текст документа, що публікується нижче, допомагає реконструювати історію Лебединського архівного гуртка, що діяв у 1920-х рр. Вивчення діяльності цього неформального об'єднання ентузіастів архівної справи сприяє розширенню уявлення про роль місцевої громадськості у збереженні національної архівної спадщини в складні історичні періоди.

Текст документа подано мовою оригіналу, в основному, із збереженням орфографічних і стилістичних особливостей. У квадратних дужках відтворено текст авторських скорочень.

¹ *Водолажченко О., Барвінський В.* Короткий нарис історії архівної справи на Україні та діяльності Укрцентрархіву за 1924 р. // *Архівна справа.* – 1925. – Кн. 1. – С. 67; *Бойко Т., Казанцева Г., Палеоха Л., Рассказ Н., Сахно А.* Архівне будівництво на Сумщині (1918–1965 рр.) // *Архіви України.* – 1968. – № 5. – С. 4; *Матяш І.* Архівна наука і освіта в Україні 1920–1930-х років. – К., 2000. – С. 546; *Матяш І. Б.* Інститут архівних кореспондентів як форма громадського сприяння розвитку архівної справи // *Нариси історії архівної справи в Україні / за заг. ред. І. Матяш та К. Климової.* – К., 2002. – С. 417.

² Держархів Сумської обл., ф. Р-949, оп. 1, спр. 3, арк. 264–266.

- ³ Держархів Харківської обл., ф. Р-4366, оп. 1, спр. 43, арк. 22.
- ⁴ ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1, спр. 70, арк. 5г.
- ⁵ Там само, спр. 96, арк. 104.
- ⁶ Там само, спр. 30, арк. 26; Держархів Харківської обл., ф. Р-4366, оп. 1, спр. 7, арк. 1–14.
- ⁷ Сумщина в іменах: енциклопед. довід. / гол. ред. В. Звягельський. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Суми, 2004. – С. 22.
- ⁸ Там само, с. 400.
- ⁹ Там само, с. 109.
- ¹⁰ ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1, спр. 130, арк. 71.
- ¹¹ Там само, спр. 70, арк. 5а-5д.
- ¹² Там само, арк. 3-4.
- ¹³ Пам'ятки: археогр. щорічник. – К., 1998. – Т. 1. – С. 178.
- ¹⁴ Держархів Сумської обл., ф. Р-949, оп. 1, спр. 3, арк. 120.
- ¹⁵ ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1, спр. 378, арк. 159.
- ¹⁶ Там само, спр. 134, арк. 12; спр. 296, арк. 9 зв.
- ¹⁷ Там само, спр. 702, арк. 2 зв.
- ¹⁸ Стан Сумського округового архівного управління // Бюлетень ЦАУ УСРР. – 1927. – № 1(21). – С. 9.
- ¹⁹ Барвінський В. О. 1-й Всеукраїнський з'їзд архівних робітників у Харкові // Архівна справа. – 1927. – Кн. 2/3. – С. 38–39.
- ²⁰ Інструкція архівним кореспондентам // Архівна справа. – 1927. – Кн. 4. – С. 91–92.
- ²¹ Сумщина в іменах: енциклопед. довід. / гол. ред. В. Звягельський. – Суми, 2004. – С. 109.
- ²² Держархів Сумської обл., ф. Р-951, оп. 2, спр. 19, арк. 15.
- ²³ Національний реєстр втрачених та переміщених архівних фондів: Архівні фонди України, втрачені в роки Другої світової війни / Держкомархів України, УНДІАСД. – К., 2007. – Кн. 1. – С. 837–841.

№ 1

КОРОТЕНЬКА ІНФОРМАЦІЙНА ЗАМІТКА ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ГУРТКА АРХІВНИХ КОРЕСПОНДЕНТІВ (АРХІВНОЇ КОМІСІЇ) В м. ЛЕБЕДИНІ СУМОКРУТИ, НА СЛОБОЖАНЩИНІ

Знищення архівних матеріалів під час революції, що викликалось несвідомістю як широких кол громадянства, так і окремих осіб, і яке йшло двома шляхами – шляхом хижацького, цілком несвідомого, варварського нищення всього навколо й шляхом свідомого псування архівного матеріалу для використання чистого паперу для потреб ріжнотоманітних установ того часу, з боєвими завданнями, вимагало того, щоби будь-яка організація стала на сторожі того лишку архівного матеріалу, який ще залишився в м. Лебедині та в повіті. Але такої організації не існувало, а в плани праці існуючих в той час держустанов, що були цілком навантажені організаційною та іншою роботою, не входила охорона якихось там, після революції зовсім непотрібних, архівних матеріалів. Треба було комусь взяти на себе ініціативу по охороні того, що ще залишилось від архівів дореволюційних установ, а також по зібранню сучасних матеріалів історичної вартости. Таке завдання

поставила собі невеличка купка людей, яка на чолі з партійним т[оваришем] Базавлуком Ю. І.¹, першим головою Ревкому та Виконкому, й почала в 1920 році свою морочливу працю. Нелегка це була робота. Але гурток уперто йшов до поставленої собі мети. В липні 1920 року гурткові удалось провести від імені Уотнархоза², до якого зверталися усі установи міста й повіту за папером, приказ (див. дод. № 1) про здачу всіх архивних матеріалів в Отнархоз, де передбачалась організація особливої комісії по виборці, з одного боку, всього, що має історичну вартість, а з другого, по виборці чистого паперу для задоволення потреб в папері з боку усіх існуючих тоді установ.

Наслідком цих заходів гуртка й було те, що з 1920 року хижацьке, несвідоме нищення архивних матеріалів було припинено.

В кінці 1921 року гуртку удалось зв'язатись через проф[есора] Таранушенка³ з академиком Багалієм⁴ та через них з Губархом.

Потім до м. Лебедина прибув учений секретарь Губарху т[овариш] Світовидів, який зареєстрував зібрані та збережені гуртком архивні матеріали та дав відповідні указівки для роботи в цьому напрямку надалі.

Ще більше значіння має виїзд т[овариша] Світовидова вкупі з гуртком до с. Межирича та зібрання й запечатання розпорочених остатків архива колишнього Межиричського волосного правління архіву, що, як видно із опису Мілера⁵, мав багато високої вартості матеріалів. Ці матеріали набувають особливої вартості через те, що останні волосні архіви, як показали відповіді на розіслану гуртком анкету, загинули.

Зібраний архивний матеріал б[увшого] Межиричського волосного правління по завданню інспектора Губарха т[овариша] Махинька І. А., який теж одвідав Межирич і переконався в небезпеці перебування архіву в Межиричі, був переведений до м. Лебедина, де й зберігався гуртком, а потім був надісланий до Сумського Окрарха.

В цей час гурток складається з трьох осіб, а саме: згаданого вище Ю. І. Базавлука, що скінчив колишню учительську семінарію та учителював за старих часів в початковій Лебединській школі, а в першу добу революції взяв від повітового Виконкому мандат на охорону пам'яток мистецтва та старовини в 1919 році й, будучи головою Ревкому, конфіскував картини поміщиці Леонтієвої-Бразоль⁶, зібрав килими й мистецькі вироби й картини Красовського⁷ та відчинив 23 березня перший на Україні в ті часи музей⁸ і при ньому мистецьку школу; Б. К. Руднева⁹, що скінчив колишній технологічний інститут та багато приложив праці по зібранню матеріалів музейної вартості й зараз завідує музеєм, і М. А. Грищенко¹⁰, що скінчив колишній університет та, працюючи на посаді секретаря б[увших] Земства та Отнархоза, зберіг лишки архівів земського та міського самоврядування та інших установ, і зараз працює в Місцгоспі на посаді секретаря-юристконсульта. В гуртку брали участь ще присяжний повірений Є. П. Одарченко, але тяжка хвороба й смерть припинила його культурну працю, та вчитель Корнієнко, але перевантаженість учительською роботою не дала йому можливості продовжувати свою роботу в цьому напрямку.

Зібраним матеріалам загрозувала ще небезпека від Югбума¹¹, що мав на меті переливати старий папір на новий та надіслав до Лебедина т[овариша] Ємця з мандатом, підписаним Чубарем¹², на вивозку усіх архівних матеріалів до 1912 року. Дещо й було вивезено, але найбільш цікаве удалось удержати тут.

Те ж завдання, яке диктувалось тоді, і зараз диктується життям, – це охорона того, що залишилось, і виявлення нових матеріалів по установах, на базарі та у приватних осіб, – ставить собі гурток і зараз.

Крім зареєстрованих остатків старих архівів були внов виявлені невеличкі лишки архівів гр[афа] Капниста¹³, Романова¹⁴, Ковалевського¹⁵, Пустовойтова. Лишки архівів перших двох надіслані до Сумокрархіва, а останні мають місцеве значіння, і тому залишені тут.

В останні часи гуртку удалось добитися відведення помешкання, куди можна буде сконцентрувати архівні матеріали, що зараз запечатані гуртком у ріжних установах. Відведене помешкання з боку пожежі та вогкості цілком безпечне, але було непристосоване під архів. Гурток дещо зробив в цьому напрямку: так, на кошти, що залишились від 50 карб., даних Губархом в 1925 році на поточні витрати голові гуртка Базавлукові, гурток придбав заліза й поставив на вікнах відведеного помешкання 4 залізних ґрати, побілив помешкання, поробив дверні замки, установив полички і т. ин.

Так бережно гурток витрачає відпущені кошти, але із цього не слід робити висновку, що гуртку непотрібні більші кошти. Гурток працює весь час даремно (безплатно), і кошти потрібні не гуртку, як такому, а самій справі, бо за браком коштів на переїзди гурток не має можливості стежити за архівною справою по району, а також іноді не може придбати дечого цінного у приватних осіб на базарі, або бува примушений на свої (в складчину) кошти купувати ту чи іншу річ історичної, або музейної вартості, але часто дозволяти таку собі розкіш гурток не може, бо одержує дуже невеличкі утримання по своїм посадам: зав[ідувач] музеєм – 40 карб., секретарь-юристконсулт – 50 карб., а голова гуртка платної посади зовсім не займає... Другим гальмом в нашій справі з'являється відсутність у нас будь-яких офіційних уповноважень, відсутність взагалі легалізації. Ми існуємо, щось робимо і, на наш погляд, дуже корисно, але якби хто запитав нас, на підставі чого ми все це робимо, то нам не було б чого відповісти. Раніш, коли встановився зв'язок з Губархом, ми одержали від нього відповідні мандати, а зараз, після скасування усіх Губ[арх]ів і передачі архівної справи до Окр[арх]а, у нас не мається ніяких посвідчень. Це теж псує іноді справу.

Врешті не можна не торкнутись принципового питання про такі невеличкі гуртки на місцях, як наш. Чи є рація їх підтримувати, чи слід організовувати нові на місцях. На нашу думку, не тільки є рація підтримувати існуючі гуртки, а і слід заводити нові там, де є відповідні культурні сили, що розуміють усю вартість архівного матеріалу. Таких місцевих діячів слід скликати періодично до центру, де вони мали б можливість обмінюватись наслідками своєї праці, обговорювати виникаючі питання та одержувати від центру відповідні вказівки.

**Приказ Лебединского Уездного Исполкома
по Отделу Народного Хозяйства¹⁶**

Лебединский Уездный Исполком приказывает всем учреждениям и должностным лицам города и уезда в двухнедельный срок со дня сего приказа доставить в помещение Отнархоза (Сумская улица, дом бывш[ий] Капниста) имеющиеся у них архивы и всю печатную, исписанную и рваную бумагу для выборки использованной уже бумаги и отправления ее на ближайшую фабрику для переливки на чистую.

Для разбора материала, который будет собран согласно сему приказу, и выделения из него всего имеющего историческую ценность будет образована при Отнархозе Особая Комиссия.

23 июня 1920 года

За Председателя Исполкома

Д. Павленко

Председатель Отнархоза т[оварищ]

Кориунов

Держархів Сумської обл., ф. Р-949, оп. 1, спр. 3, арк. 264–266. Оригінал, машинопис.

¹ *Базавлук Юрій Іванович* (1862–1939) – педагог, громадський діяч. Випускник Лебединської учительської семінарії. До 1917 р. працював учителем у с. Мала Ворожба, директором Лебединського міського училища. Активний учасник революційних подій 1917 р., делегат 2-го Всеросійського з'їзду Рад у Петрограді (жовтень 1917) від партії лівих есерів. 21 листопада 1917 р. став першим головою Лебединського повітового ревкому. У 1918–1919 рр. очолював повітовий ревком, повітову раду робітничих, солдатських і селянських депутатів (з перервами). З 1920 р. завідував Лебединським міським відділом народної освіти, згодом – інструктор місцевого краєзнавчого музею.

² *Отнархоз* – російськомовне скорочення назви «Уездный отдел народного хозяйства».

³ *Таранушенко Стефан Андрійович* (1889–1976) – відомий український мистецтвознавець і музеєзнавець, один із фундаторів пам'яткоохоронної справи в радянській Україні. Випускник історико-філологічного факультету Харківського університету (1916). Учень Д. Багалія, М. Сумцова, Ф. Шміта. Розпочинав роботу асистентом університетського музею витончених мистецтв і старожитностей. У 1919 р. керував архітектурно-монументальною секцією ВУКОПМІСу, а у 1920–1922 рр. – Харківського губкопмису. Впродовж 1920–1933 рр. завідував Державним музеєм українського мистецтва в Харкові, викладав у Харківському художньому інституті. З 1926 р. – Харківський крайовий інспектор охорони пам'яток. У 1933 р. заарештований за звинуваченням в антирадянській діяльності, засуджений на 5 років виправних робіт. До 1953 р. перебував за межами України. Впродовж 1953–1963 рр. працював в Академії архітектури УРСР у Києві.

⁴ *Багалій Дмитро Іванович* (1857–1932) – визначний український історик, архівознавець, громадський діяч, академік УАН (1918). Випускник історико-філологічного факультету Університету Св. Володимира у Києві (1880). З 1883 р. викладав у Харківському університеті У 1906–1911 рр. був ректором Харківського університету. Один із засновників Української академії наук, голова історично-філологічного відділу ВУАН (1918–1920, 1929–1930). У першій половині 1920-х рр. стояв біля витоків державної архівної служби в УСРР як голова архівної

секції Харківського губкопмису (з січня 1920), член Особливої Всеукраїнської архівної комісії (з лютого 1920), заступник завідувача Головарху УСРР (з вересня 1921) та Укрцентрархіву (з січня 1923), завідувач відділу архівознавства ЦАУ УСРР (1923–1925).

⁵ Йдеться про працю Д. Міллера «Архивы Харьковской губернии» (1902), підготовлену за результатами його археографічних експедицій у північно-західні повіти Харківської губернії у 1900 і 1901 рр. за дорученням Харківського попереднього комітету з улаштування XII Археологічного з'їзду та Імператорського Московського археологічного товариства. *Міллер Дмитро Петрович* (1862–1913) – український історик, архівіст, бібліограф. Випускник історико-філологічного факультету Харківського університету (1888). Учень Д. Багалія. З 1895 р. працював помічником бібліотекаря Харківського університету. Співробітник і редактор газети «Южный край». Член Харківського історико-філологічного товариства (з 1892 р.). Брав активну участь у формуванні й упорядкуванні історичного архіву при ХІФТ.

⁶ *Бразоль-Леонтьєва Юлія Миколаївна* (1856–1919) – живописець, графік і скульптор, одна з фундаторів Харківської школи пейзажу. Народилася в Лебедині в поміщицькій родині, проживала й працювала переважно в Петербурзі (до 1906). Випускниця Харківського інституту шляхетних дівчат. Провідна тематика картин – південні пейзажі та море. Отримала низку мистецьких відзнак. Найбільша колекція її творів зараз зберігається в Лебединському художньому музеї.

⁷ *Красовський Олексій Андрійович* (1884–?) – художник, колекціонер, громадський діяч. Народився в поміщицькій родині, проживав у власному маєтку в с. Куличка Лебединського повіту. Випускник Московського училища живопису, ліплення та зодчества. Власник цінної колекції українських килимів, російського та іноземного фарфору. Член Лебединського товариства витончених мистецтв. У серпні-вересні 1918 р. його колекція експонувалася на виставці української старовини в Лебедині. Після встановлення радянської влади емігрував до Угорщини.

⁸ Йдеться про створений згідно з наказом повітревкому від 23 березня 1919 р. на основі конфіскованих у місцевих поміщиків колекцій предметів образотворчого й декоративно-ужиткового мистецтва Лебединський художньо-історичний музей ім. Т. Шевченка (сучасний Лебединський міський художній музей). Поштовхом до його заснування стало успішне проведення в Лебедині виставки української старовини в серпні-вересні 1918 р.

⁹ *Руднев Борис Кузьмич* (1879–1944) – мистецтвознавець, краєзнавець, музейний діяч. Випускник Харківського технологічного інституту. У 1919–1944 рр. очолював Лебединський художньо-історичний (з 1937 – художній) музей ім. Т. Шевченка. Під час війни врятував колекцію музею від пограбування та знищення. Автор низки історико-краєзнавчих праць.

¹⁰ *Грищенко Микола Андрійович* (1878–1937) – юрист, громадський діяч. Випускник юридичного факультету Харківського університету (1907). З 1911 р. завідував відділом шкільної і позашкільної освіти, а згодом був секретарем Лебединської повітової земської управи. Один з організаторів товариства «Просвіта», виставки української старовини в Лебедині (1918). Упродовж 1920-х рр. працював юристом у радянських установах Лебедина, викладав українську мову в Лебединській філії Державних курсів української мови. У 1930-х рр. працював у Лебединському ЗАГСі та райдержархіві. 1937 р. заарештований і засуджений до страти за звинуваченням в антирадянській діяльності.

¹¹ Югбум – російськомовне скорочення назви «Южное отделение Главного управления государственными предприятиями бумажной промышленности при ВСНХ РСФСР».

¹² *Чубар Влас Якович* (1891–1939) – радянський державний і партійний діяч. Член РСДРП(б) (з 1907). Активний учасник революційних подій 1917 р. у Петрограді. У 1918–1923 рр. був членом Президії ВРНГ РСФРР й водночас головою

Оргбюро для відбудови промисловості УСРР (1919), головою Української РНГ (1920–1923). Упродовж 1923–1934 рр. очолював Раду Народних Комісарів УСРР. Один з організаторів голодомору 1932–1933 рр. в Україні. У 1934 р. призначений заступником голови РНК СРСР, а в 1937 р. – наркомом фінансів СРСР. У 1937 р. був заарештований і згодом розстріляний.

¹³ *Капністи* – дворянська родина, власники великих земельних маєностей на Лівобережній та Слобідській Україні у XVIII – на початку XX ст. Подружжя Капністів – Василь Олексійович (1838–1910) і Варвара Василівна (1841–1919) – у своєму маєтку в с. Михайлівці Лебединського повіту зберігали цінний фамільний архів, колекцію пам'яток мистецтва і старовини. Частина зібрання, у тому числі добірку копій царських і королівських грамот, оригіналів універсалів українських гетьманів XVII–XVIII ст., було вивезено до Харкова в грудні 1917 р. співробітником музею Харківського університету Д. Гордєєвим. У подальшому більша частина зібрання родини Капністів була втрачена.

¹⁴ *Романови* – дворянська родина, представники козацько-старшинського роду, власники земельних маєностей на Слобожанщині у XVIII – на початку XX ст.

¹⁵ *Ковалевські* – дворянська родина, власники земельних маєностей у Лебединському повіті в XIX – на початку XX ст. Останній власник родових маєностей – *Микола Миколайович Ковалевський* (1858–?) – відомий своєю активною громадсько-політичною діяльністю, був багаторічним гласним Лебединського повітового й Харківського губернських земств, депутатом I Державної думи Російської імперії (1906) від Харківської губернії.

¹⁶ Текст цього документа опубліковано у 1998 р. співробітниками УНДІАСД у добірці документів з історії архівного будівництва в Україні 1917–1921 рр. Див.: Пам'ятки: археографічний щорічник. – К., 1998. – Т. 1. – С. 164.

УДК [930.2:94](092)(477)

Інна Заболотна

ВНЕСОК ІВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА У РОЗРОБЛЕННЯ ПРАВИЛ ВИДАННЯ ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

Публікація містить інформацію з малодосліджених джерел про участь відомого українського історика Івана Крип'якевича у розробленні археографічних правил, доповнює творчий портрет ученого, висвітлює його діяльність у галузі теоретичної археографії.

Ключові слова: І. Крип'якевич, правила публікації історичних джерел, теоретична археографія.

Публикация содержит информацию из малоисследованных источников об участии известного украинского историка Ивана Крипякевича в разработке археографических правил, дополняет творческий портрет ученого, освещает его деятельность в области теоретической археографии.

Ключевые слова: И. Крипякевич, правила публикации исторических источников, теоретическая археография.

The article contains information from little-investigated sources about participation of famous Ukrainian historian Ivan Krypiakevych in elaboration of archeographical rules, completes the creative portrait of the scientist, reproduces his activity in the field of theoretical archeography.

Key words: I. Krypiakevych, rules for publishing historical sources, theoretical archeography.

© Інна Заболотна, 2011